

VRNITEV

Ivan Ribič

Tretji del

1

Ivo Bregar je sedel ob oknu tesnega železniškega oddelka, dremal od naveličanosti počasne, utrujajoče vožnje, v spanec pa se ni mogel umakniti. Oči so se spet in spet razpirale same od sebe in se vzdraževale ob pogledu na pomladno svežost pokrajine, v kateri so se že oglašale vinorodne, gričaste vzpetine, kakor dobre, rjave znanilke tistega, k čemur ga je vse bolj in bolj približeval vsak udarec železnega kolesja.

Toda vinorodni griči, sami po sebi dobri in pogledu zaželeni, so ga vznemirjali. Kakor bi ga bližali minulosti in jo spreminjali v sedanjost, kateri pa ni bilo mogoče prav videti v lice... ker je bila hkrati do slednje črte obraza znana, kakor sestra, in tuja, mrzla, kakor spomin na žensko neprijetnega spomina, ki pa ji je bil že pozabil ime in barvo las in oči...

Bregar se je vozil domov. Po štirih letih. In pretečenost teh štirih let je ležala med njim in med tistim, k čemur ga je bližalo pod njim ropotajoče železje, kakor zid.

Vlak je pričel voziti počasneje... toliko da se je še premikal.

Sopotniki so vstajali s sedežev, stegovali vratove proti oknu, kot bi jih res moglo zanimati, kakšen je bil porušen, zasilno podprt in popravljen mostič.

Ko se je vlak preškripal čez nevarno mesto in večal hitrost, so se spet posedli in kakor že ves čas vožnje, pričeli s pogovori segati vsak iz svojega sveta v sosednjega...

Ob vratih, drug nasproti drugemu, sta sedela priletna zakonca, levo in desno od njiju dve kmetici z jerbasi v naročjih, njemu nasproti visok moški, že kar okostnjaško suh in prosojen v lice, z živimi, nemirno begajočimi, malone vročičnimi očmi... črnolas do lesketa in s čelom, na katerem so se nenehno nabirale drobne, mrzlikaste znojne kapljice, čeprav jih je sprti otiral.

Skozi trušč drdranja koles so prodrli zategnjeni glasov pesmi. Moške, kljub trušču železja nekoliko grobe, silovite pesmi. Prihajali so iz voza pred njimi, se izgubljali in spet posegali k njim.

»Jih slišiš?« je vprašala žena moža. »Kako veseli so!«

Mož ji je prikimal, a jo pogledal skoraj s tihim očitkom, češ da se ji ljubi venomer plesti pogovor.

Ona pa je sklenila roki v naročju, se zagledala skozi okno v mimo bežečo pokrajino in zamomljala:

»Da je le minila ta strašna vojna —.«

Kmetici sta ji molče prikimali.

Moški z rosnim čelom se je presedel. Zakašljal. Suho, globoko iz prsi.

Ivo Bregar si je prižgal cigareto. Zagledal se je v kolobarčast dim in si prizadeval, da bi vsaj kratek čas ničesar ne mislil, bil deležen sproščujočega brezmiselja — spanca pri bedečih očeh. Toda zunaj so se vse gosteje oglašali vinogradi in trkali skozi okno vlaka na vrata njegovih spominov in misli, ki so vznikale druga za drugo, kakor na silo zdramljen čebelni roj.

Tedaj se je zahotelo govorjenja tudi njegovemu koščenemu, vranje-lasemu sosеду. Kakor bi se bil že dolgo, dolgo pripravljaj, da ga bo ogovoril, pa mu je dotlej kdove kaj branilo, da ga ni, je pokašljaj in ga pogledal:

»Kam pa vi, kapetan? Domov?«

Ivo Bregar se je iztrgal iz strmljenja v tobačni dim in čutil, da je prikimal.

»Da, domov grem —.«

In potem se je nasmehnil in se hkrati začudil, zakaj in čému se je bil nasmehnil... In »domov« je postalo še bolj le nekaj okroglega, česar je mogel videti le pol, kadar pa je hotel obiti, da bi si ogledal še drugo stran, se je obračalo z njegovimi koraki vred... da je stal vedno pred isto steno.

Lokomotivina piščal je rezko zabrlizgala. Škripanje zavor je neprijetno podaljševalo zoprno rezkost.

»Most je porušen,« je povedala ena izmed kmetic. »Nemci so ga do temeljev razstrelili. Pa prav zadnji dan vojne! Presesti bomo morali.«

Vsi so pričeli vstajati in segati na police po svojo prtljago. Tudi on se je dvignil, si zapel bluzo do vratu in se opasal.

Vlak se je cvileče ustavljal.

Most se mu je zdel podoben na dvoje prelomljenemu okostju velikanske kače, ki ji je požrešnost neznanih živali odžrla kožo in meso s kosti. Spodaj, v rečni strugi, se je penila voda ob razrušenih opornikih. Iznad njih pa se je že dvigovalo leseno stebričje in čezenj speljane brvi, po katerih so potniki majavo koračili na drugi breg.

Ko je stopal po majavi brvi in gledal v rečno strugo pod seboj, je občutil nekaj dobrega. To je bil njegov svet — mostovi. Če nikamor drugam — vanj se je vračal. Obenem pa ga je tudi že obletela osasta misel, da bo na vsem svetu nemara še dolgo tako, da bodo ljudje z eno roko gradili mostove, z drugo pa jih rušili. In druga, še natančnejša: tudi mostove med človekom in človekom bi bilo treba zgraditi toliko trdno, da bi jih ne bilo mogoče razdejati. Smo prišli vsaj za korak naprej... z vsem, kar smo prepoginjali v tej vojni? Ali pa je graditeljev še premalo... za toliko mostov, saj, za toliko mostov od človeka do človeka!

Ko je stopil na drugi breg, se mu je zazdela trdnost tal majava. Zibanje brvi mu je še tičalo v nogah.

Obrežje je bilo polno nemških ujetnikov, zaposlenih s prenašanjem tramov in desk in železnih travverz, ki naj bi čim hitreje vrnile mostu podobo in smoter, uničen z enim samim pritiskom na gumb, ki je sprožil detonator tedaj, ko sta smrt in razdejanje že skoraj vabila na sedmino. Togotljiva misel!

Prišel je do stražarja, ki se je vzravnaval in ga pozdravil.

»Bomo še dolgo čakali na vlak?«

Stražar je pogledal vzdolž proge, kot bi na njej iskal odgovora na zastavljeno vprašanje.

»Moral bi biti že tu, tovariš kapetan. Ampak — proga je razmajana. Previdno vozijo.«

Spet se je vzravnaval, trdneje poprijel puško in se oddaljil ob vrsti ujetnikov, ki so odstranjevali zvite tračnice.

Vsenaokrog mu je vonjalo po domačnosti. Ko pa je pogled zadel na hišo, ne daleč od proge, z vdrti, ožgano streho, je vokus s težavo se porajajoče radostnosti kanila grenkoba.

Mlad, kljub očalom in uniformi otroško krhek ujetnik, je prenehal z delom in se zagledal vanj — v njegovo roko, ki je držala dogorevajočo cigareto. Spremljal jo je s pogledom, vsak njen vzgib, kadar je ponesla cigareto k ustnicam. Z željo po kaji in s pogledom je sledil padanju cigaretne ogrka iz Bregarjeve roke na tla. Ozrl se je, ujel v pogled stražarjevo oddaljenost in Bregarjevo zamaknjenost v pokrajino, potem pa se hitro stegnil proti še kadečemu se ogorku. Tik preden so ga njegovi prsti zgrabili, pa ga je pokrili škorenj in se brez naglice mendrajoče nekajkrat zasukal na njem.

Ujetnik se je zdrznil, se dvignil in trznil v pozor.

»Verzeihung —.«

Bregar ga je motril, kako je stal pred njim, podoben okaranemu šolarju, ki je bil pripravljen vsak čas prositi za odpuščanje za razbito

okno — in prav tako hitro pozabiti na obljubo in kazen ... in razbiti še isti dan vse stekleno pročelje.

»Wie alt bist du?«

»Achtzehn Jahre.«

»Hm —. Wie lang warst du schon bei Militär?«

»Ich war kein Freiwilliger ... Ich musste —.«

Bregar mu je pritrjujoče prikimal.

»Ja, ja, ich weiss doch — Ihr alle müsset' ...« Dvignil je pogled proti požgani hiši. »Alle hab't alles müssen. Alles: — töten und sterben ...«

Ujetniku je videti, da ne ve, kako naj bi si razlagal besede oficirja — oficirja tiste še vedno nepojmljive vojske, v katero so ljudje novačili, ne da bi jih kdo vpoklical, ki so bili do nedavna malone nevidni in zaradi tega v predstavah, kakršne so živele v njem in v njegovih, bolj podobni polživalim, kakor čemu res človeškemu. Skrivnost je s koncem vojne prenehala biti skrivnost. In odkar na njej ni bilo nič tajinstvene- nega več — ker je bila na las podobna ljudem kjerkoli sredi Nemčije — je bila v resnici le še bolj zamotana. Oficir vojske iz temé — gladko obrit človek, mirne govornice in misli, ki ga zadevajo v tisto, česar do- tlej ni nikdar iskal v sebi, a odkrivajo le na pol, čeprav z besedami njegove materinščine ... Ujetnik je pozabil na ogorek pod Bregarjevim škornjem.

»Rauchst du?« ga je vprašal Bregar.

»Jawohl!«

Vzel je zavojček cigaret iz žepa, na pol potegnil eno iz njega, za hip pomišljal, potem pa jo potisnil nazaj in pomolil zavojček ujetniku:

»Nimm —.«

»Brco bi mu dali.« zadrhti suh glas za njegovim hrbtom. »ne pa cigareto!«

»Nimm, doch,« pravi Bregar ujetniku, preden se ozre.

Ujetnik skoraj hlastno seže po cigaretah.

»Danke sehr!«

Sopotnik z vročico v očeh in z votlim kašljem v prsih, je stal za njim in mrko motril ujetnika, ki se je prestopil nazaj do proge in se z nekam okorno prizadevnostjo lotil dela.

Bregarju se je vsilil spomin na dvom in na verovanje o mostovih med ljudmi, kar ga je obšlo ob hoji po majavi brvi.

»To bi storil on z menoj — če bi bilo narobe — kot je,« je odvrnil okostnjaškemu sopotniku.

Oni je vzdrhtel:

»Če bi poznali njihove zapore ...«

»Videl sem jih. Zato — vem.«

Proti postajnemu poslopju drenjajoča se množica ga je malone nosila s seboj. Predal se je gibanju in bil nekaj časa brez svojih misli — mislil je le to, kar in kakor večina njih, ki jih je zavestno ali le na robu čutov bodla razdejanost postaje, jih silila k razglabljanju, da je bilo mnogo, mnogo stvari, katerih se bo treba lotiti, jih odstraniti, nadomestiti. Nič natanko — kako in kdaj. Le da bo treba! In tudi ne čisto določno — kaj. Vse! Toda zdaj, ko je bila vojna mimo, so bile oči vseh mnogo občutljivejše za razdejanje, opazile so ga, ker ni več grozilo, da se ponovi. Prešla je nesmiselnost želje po gradnji, ki bi se utegnila že hip nato sesuti. Res — vojne ni bilo več.

Naposled so ga izrinili skozi izhod, ven na cesto, iz oči v oči s čakajočimi, ki so gledali v vse in v vsakega, iskajoč v njem uresničenje svojih nadej. Izkazal se je straži ob vhodu, se zdrenjal skozi valujočo nestrpnost čakajočih in se obrnil proti glavni ulici.

»Stane, Stane!« ...

Nehote je slišal na tuje ime in se obrnil.

Ženska, ki je klicala za njim, je z na pol dvignjenimi rokami, pripravljenimi, da nekoga sprejmejo, ga objamejo v dobrodošlico, obstala pred njim. Usta, ki so še pravkar zaklicala s toliko vzhičenostjo, so bila še razprta, roke so sredi burnosti obstale ... in se počasi, počasi spuščale.

»Nisem pravi,« se je hotel nasmehnuti.

Ženska je povabila tudi pogled.

»Zmotila sem se. Tako podobni ste nekemu ... Oprostite.«

Obrnila se je in odšla. Vračala se je v drhtavo nestrpnost čakajočih. Počasi in trudno. S kom ga je bila zamenjala, koga je pričakovala? Brata? Moža? Nekoga pač — Staneta. Prav mogoče, da ga dočaka že z naslednjim vlakom. Mnogo jih je odšlo. Vrnili pa se ne bodo vsi. Ali je bil njen Stane med tistimi, ki so obstali kdove v kateri grapi, ali pa med tistimi, ki se bodo vrnili — to bo bržčas odločalo o poti te mlade žene skozi življenje, jo usmerilo morda docela drugam, kot pa je mogla sama slutiti, v boljše ali v slabše, navzgor ali navzdol. In vse to zaradi drobnega jeklenega zrna, ki ga je bil sprožil kdove kateri in kakšen nemški vojak in — zadel ali zgrešil. Res, neznatnost teže puškinega zrna — je mogla prevesiti človeško usodo. In koliko krogel je bilo izstreljenih!...

Brez naglice je stopal skozi mesto. Nekaj vse bolj tegobnega je bilo v tem — da se mu nikamor ni mudilo. Nikamor. Najmanj domov.

Mnoge hiše so kazale drobovje, v katerem je nekoč teklo življenje — takšno ali takšno — a le življenje. Ostanke sten, ki so razkrile nekdanje sobe, kuhinje, bornost, udobje, so se kopičile ob robu ceste, kakor bi obležalo tam nekaj živega, del tistih, ki so jim bile zavetje.

Vendar je bilo na cesti nenavadno živo in slika pestrejša, kot kdajkoli. Kakor da so se ljudje priganjali k naglici, da bi dotekli, kar se jim je v letih vojne izmuznilo, ali da se je življenje samo sililo k močnejšemu kipenju, da bi čimprej preraslo prizadejane vrzeli. Toliko žensk in moških je srečaval... pa nikogar ni poznal. Zadovoljen je ob tem dobrem naključju. Saj bi bilo tako mogoče, da bi v vrvenju srečal koga, s katerim bi se moral hote ali brez svoje volje pogovarjati o stvareh, o katerih se še sam s seboj ni dodobra pogovoril, in kadar se je poizkusil, je bil pogovor vselej drugačen, docela drugačen od prejšnjih besed, s katerimi je obsojal, dopuščal, besnel, izglajeval. Ne, res z nikomur, ki je utegnil slutiti, koliko težja je njegova vrnitev v domače mesto, kot pa je bilo slovo — čeprav je zanj vadlal z življenjem in s smrtjo — prav nikogar od teh ni hotel srečati.

Znašel se je v stranski ulici, začuda mirni in tihi, da ga je njena tihota skoraj zbolela. Zavrl je hitenje, s katerim se je umaknil neznanim znancem, ki jih je utegnil srečati, in umiril korak. Toda tedaj je tudi že stal pred tiho, dvonadstropno hišo, o kateri je vedel prav vse: poznal vsako stopnico, vsak kamen tlaka njenega dvorišča in živo mejo ob njem, za katero se je raztezal vrt prav do reke, ki je bila tako blizu, da je v poletnih nočeh skozi odprta okna bilo slišati njen šum, ob katerem je bilo mogoče mehko utoniti v spanje ali zložno razmišljati o čemerkoli, tudi o vznemirljivih stvareh. Vse to je vedel o hiši, pred katero je obstal. Bil je pred svojim domom, od koder je pred štirimi leti ubežal — da bi se mogel še kdaj vrniti vanj. Zdaj pa je stal pred velikimi vežnimi vrati, ne vedoč, naj vstopi ali ne, ker ni mogel dognati, ali bo moči, ki jih je iztislil iz sebe, ko je odhajal iz te hiše, dovolj tudi za vrnitev vanjo...

Rahlo je prijel za veliko medeninasto kljuko. Dotik je bil — kakor srečanje s starim znancem... ki mu ob srečanju ni povedal ničesar. Njemu pa se je nenadoma zahotelo, da bi ne bilo več molka o tem, zaradi česar se je dotlej obotavljal priti domov.

Z močno roko je odrinil vežna vrata in vstopil.

Cestarjevi ženi se je v osuplosti povescila ustnica, pogled pa je otrdelo boljčal v mrežasto ograjo stopnišča, skozi katero je, izpred svojega stanovanja v prizemlju, ugledala Bregarja, kako je počasi stopal navzgor...

Že zdavnaj ji ga je skrila zasuk stopnic in je bilo slišati le še njegove težke, čudno počasne stopinje, a je še vedno strmela za njim.

Naposled si je le opomogla od zasoplosti tega, kar so zaznavale oči — pa misli niso mogle dojeti. Zasukala se je, kakor bi jo priganjala nuja nadoknaditi čas, ki se je bil iztekel med strmenjem v stopnišče, in zadihano butnila skozi vrata svojega stanovanja.

Cestar, ki je sedel za mizo ob dvoriščnem oknu zlagoma sezuval čevlje, jo je nevoljno pogledal.

»Kaj pa tako furjaš? Saj se človek kar strese —.«

Globoko je zajela zrak in segla z roko k sencem, kjer ji je izpod chlapno zavezane rute silil šop rjavih las.

»Ti — veš, kdo je prišel?«

»Kdo pa spet?« je vprašal omalovažujoče in tako, kakor da je ujel njene besede le na pol, a jim že naprej ni pripisoval tehtnosti. Dvignil je čevljev k oknu in ga v svetlobi pozorno ogledoval. »Naj hudič vzame to vojno robo — spet se sili žebelj skozi podplat!« ...

»On — on se je vrnil,« je zadihala žena.

S čemernim obrazom se je ogledoval po prostoru, ki je kljub nevelikosti služil za spalnico in kuhinjo.

»Kje je pa kladivo? So šli spet pobje z njim?«

»Si res gluha, ali kaj?«

»Gluha, ja, gluha! ... Vse nekam zvlečejo. Lahko bi jih malo trše držala! Res ne veš, kje je kladivo? ... Kakšen — on? Kdo praviš, da je prišel?«

»Bregar! Gospod Ivo!« ...

Nehal se je ozirati za kladivom in jo pogledal izpod čela.

»Ti si trapa! ... Ampak kupiš pa tudi vse, kar ti kdo obesi. Pa še takšno neslanost!«

»Križani Jezus — svojim očem bom pa menda še verjela ...«

»M?«

»Sama sem ga videla.«

»Le kje! Saj si ... A!«

»Ta hip. Góri je šel.«

»On? Se ti blede?«

»On.«

»Jej, jej — na kaj prideš! ... Videla da si ga? Ph!«

»Menda ne misliš, da si bom takšne stvari zmišljevala. Tudi noč ni, da bi se mogla zmotiti. Pravkar je prišel. Toliko, da nisem zadela vanj. Saj skraja sama nisem mogla verjeti. Samo pomisli. Tona! Meni je kar slabo.«

Cestar se je zagledal v ženo in hkrati mimo nje, v vso natrpanost nizkostropnega prostora: v troje postelj, stisnjenih ob stene, v omaro, visoko naloženo z ropotijo in z vsakdanjimi potrebnostmi, in v železen štedilnik, na katerem je poropotavala pokrovka nad kipečo vodo v loncu.

»Da je res — praviš?« ... Zagledal se je v čevelj in z nagubanim čelom vrtal v verjetnost novice, ki je bila tako malo podobna čemerkoli, kar bi moglo biti blizu resnici. »Je to mogoče? Mi smo ga pa že pred štirimi leti pokopavali...«

»Kaj, če smo ga mi — da ga le ona ne bi!«

Majhne kapice pikrosti so bile vrh njenih besed. Cestar pa tega v svoji zamišljenosti ni zaznal:

»Kako je le to mogoče...« je zamrmral predse.

»Si predstavljaš, kako mu bo?... Da bi vsaj s srcem opravil vso stvar. Saj mali ni nič kriv —.«

»Srce, srce — kaj pa ima to opraviti s srcem!... Še s pametjo ne vem, kako naj bi se lotil tega —,« se je tiho kakor sam zase ujezil cestar.

»Bo že kako.« je dopustila. »Oficir je postal. Razločno sem videla.«

»Oficir? Je zaradi tega stvar kaj drugačna? Misliš, da je to mogoče razvozlati na komando?... E! Še s premislekom ne vem, kako. Ti pa — oficir je. Kot da je s tem kaj obrnjenega!«

Iz telovnikovega žepa je prisvaljkal ostanek na pol dogorele cigarete, jo omehčal in prižgal, potem pa se zagledal skozi okno na dvorišče.

»Razlagaj pa tega nikomur,« je naročal, ne da bi se ozrl k njej in ne da bi vzel cigareto iz ust. »Bo že vsak sam videl — če je res.«

»Če je res... če je res!« je z jezljivo užaljenostjo oponesla in se zasukala okrog štedilnika. »Tebi je najbolje nič povedati.«

»Bolje nič — kot nekaj, kar se s pametjo tepe,« je odvrnil skozi cigareto stiskajoče ustnice, da so bile besede zmečkane v godrnjavost.

Majhna bleda lisa v temnosti stanovanjskih vrat mu je zadržala roko, da ni pritisnil ne na gumb zvonca ne na kljuko. Tam, kjer je zdaj bledela pravokotna lisa, je bil sam pritrtil medeninasto tablico: Ivo Bregar, gradbeni tehnik —. Tablice ni bilo več. Snel jo je nekdo. On pa je bil še. Še!

Vrata niso bila zaklenjena. In odprla so se tiho, nečujno.

Stal je v predsobi svojega stanovanja. O tem ni moglo ničesar podvomiti v njem. Lesena stena z obešalniki, ogledalo ob njej, pritrjeno na zid, in desno od vrat omara. Vse to je bilo delec njegove prejšnjosti. Vse to je sam postavil, pritrtil, znosil in zrinil iz kota v kot,

da bi bil prostor tak, kakršnega je hotel videti in živeti v njem. Tudi svetloba skozi steklena kuhinjska vrata je bila nekaj stvarnega, nekaj, kar je mogel otipati z mislijo, kadar je segal v spomine.

Cunjasta preproga, vržena po predsobi, je dušila težo njegovih korakov, ko se je prestopal do kuhinjskih vrat.

Obstal je in se zagledal skozi šipo v kuhinjo. Pogled pa ni vedel, kam bi s podobo, ki se mu je odstirala...

V majhni pločevinasti kadi sredi kuhinje je čofotal otrok. Nago otroče s čopom mokrih lask vrh glave. K njemu se je sklanjala ženska. Skozi šipo je slišal njeno prigovarjanje, obraza pa ji ni videl, ker je bila obrnjena v stran.

»Čofa, čofa, Karlček!«... Omočila je roki v vodo in jo narahlo pljusnila v nagi životek. »Naaa —!«

Malček je dvignil ročice in se vreščaje vzradostil.

Bilo je, kakor norost. Vse: otrok v kadi in ženska, ki je ni poznal, in to, da je strmel skozi šipo, ki je bila kakor okvir razum trgajoče slike.

Trdo je odprl vrata in obstal med podboji. Mimo vsega je moral za hip pomisliti, da je zdaj stal on v okviru... tiste slike. In da se mora, po tem, kar je bilo v njem, zdeti višji, neznansko velik in zajeten, mračen, vprašujoč in tudi grozeč. Toda hotel je biti le miren. Miren, miren. Do slednjega vlakna.

Ženska se je zdrznila in se vzravnila. Videl ji je v obraz. Dekle. Osemnajst, morda devetnajst let. Skoraj nekoliko premočnih ličnic in z mehko rjavino v očeh. Z nepokornostjo kodra svetlih las na čelu. Koža na laktech pod zavihanimi rokavi se je zdela napeta, kakor da pokriva prožnost, ki bi se jedva vdala, če bi hotel vtisniti prst vanjo.

Obliznila se je, zblodila po njem s pogledom, kakor bi se iz nečesa prebujala, in rekla stisnjeno, komaj razločno:

»Moj bog — vi ste!... Ivo! Gospod Bregar —.«

Prijela se je z desnico za vrat, kot da ji je v njem nekaj obtičalo, pa je hotela z roko premagati dušečo bolečino.

Začudenje se mu je sprevrglo v vprašanje:

»Poznaš me —? Od kod?«...

Prsti desnice so ji še vedno igrali po vratu.

»Spominjam se vas — —. Pri nas ste že bili. Ne veste? Na Slapu. Jaz... Mene se najbrž ne spominjate. Deset let — če sem imela.«

»Kdo pa si... pravzaprav?«

»Verona.«

Verona? Spomin je bil trmast. Ničesar mu ni povedal.

»Vanda... Mislim — vaša žena... Njena sestrična sem. Po materi.«

Otrok v kadi se je zdolgočasil. Z jecavo nerazločnostjo svoje, še v razumljive besede neoblikovane govorice, ji je nekaj dopovedoval. Raztreseno ga je dvignila iz vode, šla v kot po brisačo in ga zavila vanjo.

Zaprl je vrata, šel do stola ob mizi in sedel.

»In kje je ... moja žena?«

Veronine roke so pričele hitreje otirati otroka, čeprav je že otrla vso mokroto z njega.

»Šla je —.«

Glas se mu je skrhal.

»Kam?«

»Čez.«

»Čez — mejo?«

»No, da.«

Pomolčal je, prižgal cigareto in nekajkrat močno potegnil dim vase, preden je vprašal:

»Je šla ... z njim?«

»Je. Z onim ... sta šla.«

»S Štibnerjem?«

Ni je slišal, a je vedel, da je dahnila:

»Da.«

Nestrpno se je zasukala. Njen pogled ga je preskočil in nekaj iskal po kuhinji. Bržčas ničesar. Le dela okrog otroka ji je zmanjkalo.

Vso večnost, je pomislil, ki je bila zanjo njegova vprašujoča prisotnost, ga ni mogla otirati ...

»In — otrok? Čigav je? Tvoj?«

Vedel je, da ni bil otrok ... njen. Iz vsega je vedel — čigav je bil. A ni zmogel, da bi vprašal drugače.

Tedaj ga je le pogledala. Njene oči so bile večje v nekakšnem čudenju, zavzetosti in obenem v zadregi nad vprašanjem, za katerega menda ni mogla soditi, da bi ga ji bilo mogoče izreči zares. Takoj pa si je spet našla delo okrog nemirnosti malčka, ki je cepetal na zaboju za kurjavo, kamor ga je bila posadila.

»Saj veste —.«

Razpotegnil je lastno muko do časa, ko mu bo zmogla ona povedati, kar je sam vedel. Ne z razumom. Z nečem drugim, kar je bilo tedaj on — kar ni lagalo, poznalo vse.

»Ne vem.« je dejal.

Težak zastor premolka se je spustil mednju. In ko je naposled spregovorila, je bil njen glas zamolkel, čisto ne-njen.

»Vandin ...«

»In — njegov? Štibnerjev?«

Molče je pritrčila.

Videl je, kako je gorela v lica.

»Šla sta, praviš — otroka pa sta pustila?«

Dvignila je otroka v naročje, kakor bi se bila nenadoma zbalala zanj, in uprla vanj pogled rjavih oči:

»Ni bilo varno. Toliko vojske vsepovsod! In Vanda... Se pravi... No, rekla je tako — da se bo vrnila.«

»Je mislila — da se bodo vrnili Nemci?«

»Menda že,« je povedala neprizadeto.

»On, misliš — da tudi ni vedel, kako je? Da je končano zanje?«

»Ne vem, ali je on vedel ali ne. Najbrž je res tako mislil...«

»Kako? Da se bosta vrnila?«

»Saj!«

»Tega ne verjamem. Saj je moral slepec videti, da so Nemci izgubili... Kaj šele — gospod Štibner,« je zaničljivo poudaril, »ki mu je bilo pač marsikaj znanega.«

»Res ne vem. Nisem se vtikala v te reči. Ko je pri nas pogorela vas... me je vzela Vanda k sebi. Ne smela bi me, je rekla. Ker sta bila oče in brat tam — pri vas. Pa je prosila njega... da se je zavzel zame.«

»Kóga?«

»Njega —.«

»Najprej je gledal, kako so ti uničili dom — potem sta te naredila za deklo, ne?... Ni bil Štibner nič na fronti?«

»Uniformo je nosil. Včasih, ne zmeraj. A bil je doma.«

»Kje pa so zdaj tvoji?«

Ker je molčala, njemu pa se je trmasto hotelo razjasniti vse okrog sebe, posvetiti v vsak kot, je vprašal določneje:

»Oče in brat?«

»Ju ni več —.«

»Pa sestre, mati?«

»Nisem imela sester. Mati? Mati so takrat umrli, ko sta bila... vidva pri nas. Na Slapu —. Na pogreb sta vendar prišla.«

Tedaj se je le zvedrilo v spominu: dekletce z dolgimi kitami stopa za krsto in joče. Vanda mu pove, ko se vrnejo v hišo: to je Verona. Moja sestrična.

»In kaj boš — zdaj?«

Okrog ust ji komaj opazno vztrepče.

»Saj sama prav ne vem. Ko bi smela, z malim, mislim, ostati vsaj še bratek čas... Doma je vse požgano.«

Izza hrbta mu je leglo na oči in mu jih zatisnilo dvoje veselih, resnično vzradoščenih rok.

»Ugani! Kdo je?«

Oprostil se je prstov in se zasukal.

»Brane — ti?«

»Ivo! Že doma? Še vojak? Govori, no!«

»Pravzaprav sem že na pol demobiliziran. Samo formalnosti.«

»Zaradi rane?«

»Da.«

»Še vedno slabo?«

»Niti ne. Zaceljeno je. A menda pregrdo, da bi bil kaj prida oficir...« se je nasmejal. Prijetno mu je bilo ob srečanju s prijateljem iz otroških, šolskih in vojnih let. »Tudi ti že civilist?«

»Seveda! Tehnik spada za risalno mizo! Vsaj takrat, ko ni več vojne.«

»Tudi sam mislim nanjo. Dolgčas je že brez pravega dela, ne?«

Brane se je smejal. Tiho. A z vsem licem. Kakor od nekdanj.

»Čakaj — še presedalo ti bo!«

»Delo? Meniš?«

»Čez glavo ga je za vse.« Nenadoma pa je, na videz neusahljivi smehljaj, z Branetovega obraza splahnil.

»Ne da bi se vtikal — je z Vando bilo, kot sva zvedela?«

Ivo se je zmračil.

»Bilo.«

»Vem, težko je. A bolje, da si bil pripravljen. To je zmeraj bolje. Človek premelje, pretehta... ne stori česa, kar bi moral pozneje obžalovati.«

»Ničesar več mi ni treba storiti, Brane...«

»Kako? Ne razumem te...« Slabo prikrita bojazen je bila v njegovih očeh.

»Ne, ne — nič takšnega, ne boj se! Le doma je nisem več našel. Pobegnila je. Z njim. Pač pa mi je pustila... otroka.«

»Otroka? Saj vendar nista imela... Kakšnega otroka?«

»Njenega in... njegovega otroka.«

Počasi sta se jela vzpenjati po širokem kamnitem stopnišču mestnega odbora, kjer sta se bila tako nenadejano srečala.

Brane je zmajal z glavo:

»Življenje se včasih res tako poigrava s človekom! Ko misli, da ga najbolj trdno drži v rokah, pa mimo vsega splete zgodbo, ki se je je najmanj nadejal... Pa boš —« Obstal je in se zagledal vanj.

Ivo je skomizgnil z rameni.

»Nič ne vem, kaj bom, že kar smešno je, mar ne?« se je trudil nasmehniti, da bi mogel zdrsniti v pogovor o čem drugem. »A nekaj bom seveda moral podvzeti. Tako... Tako kot je — res ne more ostati.«

Cestarjeva žena je prenehala s pranjem, potegnila roki iz škafo na stolu ob štedilniku, si jela brisati roke v predpasnik ter se pričakujoče zagledala v vrata, ki so se jim bližali počasni koraki.

Cestar je prestopil prag čemerno zgubanega obraza, skoraj žalosten. Obvisela je na njem z vprašujočim pogledom:

»Kako si opravil?«

Ni ji odgovoril. Oblečen se je položil na posteljo, podvil roke pod glavo in se izpuhnil:

»Če bo zima mrzla, kot je avgust vroč — bomo pomrznili.«

»Seveda — če bomo še v tej luknji! Pa kaj si opravil zastran stanovanja, zini no že! So ti dali drugega?«

»Niso. A obljubili so.«

»Niso? Obljubili? Se bomo preselili v obljube?«

»Molči, no! Zdaj so zbombardirani na vrsti. Potlej pa mi. Saj na glavo nam še ne lije za sedaj; ni še najhuje, ne! Drugi so nemara še v slabšem, pa ne javkajo toliko kot ti.«

»Drugi, drugi — zmeraj imaš tiste druge! Zato pa je tako, da ne pridemo in ne pridemo iz te mišnice! Takoj stisneš rep: drugi so še na slabšem...«

Njeno kipenje je utonilo v otroškem vrišču. Troje fantičev, stopničasto različnih velikosti do desetih let, se je hrupno pripodilo v sobo:

»Kopat se gremo, mama — je že kaj kosila?«

»Te-le bi jim pripeljal tja — pa povedal, kako spimo v tem brlogu, da se človeku še dihata ustavlja!«

Cestar je še vedno počivajoče zleknjen na postelji.

»Daj, daj — misliš, da so drugi brez otrok?«

Zinila je, da bi odteščala jezo nad njegovo vdanostjo, pa so jo zmotile stopinje na stopnicah.

»Mirujte!« je zamahnila proti otrokom, tiho stopila do vrat, jih priprla in pogledala skozi režo.

»On je,« je povedala nekoliko utolaženo in zaprla vrata, ko so stopinje zamrle v nadstropju. »Bregar gre domov.«

»Kaj se le vtikaš v druge ljudi!«

»Jim mar kaj hočem? Pogledam pa menda lahko. Mislila sem, da gre kdo k nam.«

»O, seveda! Prav k nam bo kdo prišel! Z rožami.«

»Ko bi bil tam takšen, kot znaš biti doma — kdaj bi že imeli stanovanje!... Ona pa je še kar pri njem. In otrok. Oba.«

»Pač je! Saj ni pri nas.«

»Nekam čudno je že, ali ne?«

»Le kaj!«

»Misliš — da jo bo samo gledal? Poznam dedce!«

»Res? Nisem vedel.«

»Prihrani si jezik, ja! Za tam, kjer je treba... In vsaj pred otroci pazi, kaj črhneš.«

»Mama, je že? Zmenjeni smo. Andrej in Mišo bosta tudi šla, veš.«

»Spravite se no izpod nog! Saj bo kmalu.«

Kar navadil se je že, da je pozabljala zaklepati vrata za seboj. Zato ni zvonil in ne iskal ključa v žepu.

Našel ju je v mali sobi ob kuhinji, kamor sta se umaknila iz večje, z vhodom iz predsobja.

Otrok je ležal v svoji posteljici, Verona je sedela na stolu ob njem in šivala. Ni še vstopil k njima. Še celo kuhinje se je malone ogibal, čeprav je prišlo samo po sebi, da je pričela kuhati za vse tri. Tudi denar ji je dal. In svoje karte. Da je še zanj kupila živež. Zdaj pa je odprl vrata, se z ramo naslonil na podboj, mehčal cigareto in se pripravljal, da ji bo nekaj povedal... Res je spregovoril, a vsaj na videz ves zaverovan v mehčanje cigarete:

»Verona...«

»Ja?«

»Tako-le ne more večno ostati...«

Ni vedela docela natanko, kaj je imel v mislih, a pritrdila je vendar:

»Vem, da ne.«

»Karel pojde v otroško zavetišče.«

Ni je pogledal, a je vedel, kako se ji je izpremenil obraz. Toda odjenjati ni smel. Ker bi odjenjal pred samim seboj, pred spačenostjo tega, da je pod eno streho vse tesneje živel — z otrokom svoje žene. In naposled tudi z njo, z Verono. Dvojna senca je ležala na njej, pa naj je bila tega kaj kriva ali nič: Vandina in Štibnerjeva senca. In razen tega — je mar mogel kar v nedogled živeti ob mladem dekletu? Saj ni bil starec... O — morala, predsodki? je posmehljivo trznilo tik pod penami razburljivih pretehtavanj. Malomeščan!... Zakaj? Saj ni bilo zaradi njene ženskosti. Pravico bi imel do nje, če bi mu jo bila ona voljna priznati. Toda kako naj bi se kaj takšnega sploh moglo zgoditi

— saj bi vendar bilo, kakor da bi legal k Vandini senci. In bi se mu Štibner rogal. In tudi Vanda.

»Bolan je ... Kaj ne veste? Vsaj en mesec ga še pustite pri meni ... Toliko, da si opomore! Navajen je name. Samo še en mesec, ja?«

Toliko prošnje je bilo v njenem glasu, da je svoji odločitvi navkljub odvrnil:

»Naj bo! Ampak res samo še en mesec ...«

Odšel je v svojo sobo, trdno odločen, da bo sedel k mizi in se predal čudovitosti, da prsti spet oklepajo šestilo, svinčnik ... in s črtami in krivuljami gnetejo prostor v oblike in v meje, kakršnih si je zahtela njegova misel in jih potrdil njegov račun. Pa ni sedel. Ni se mu več dalo delati. Hodil je sem in tja, si dopovedoval, da razmišlja o težavah, ki so ga čakale pri ustvaritvi načrta, kakršnega mu je zaupala tehnična pisarna — v resnici pa mislil nanju. Na Verono in na malega Karla. Toda misli niso prišle nič dalj kot sicer. Vselej znova mu je spet bilo tako, kakor človeku, ki se je v temi tipal po veliki, neznansko velikj sobi, da bi prišel iz nje na prosto, pa se je vedno znova dotipal do istih vrat. Tista vrata pa so bila zaklenjena. Trdno zaklenjena.

Prestopil se je k oknu in se zagledal na ulico.

V travnatem presledku sosednjih dveh hiš se je bohotil košat kostanj. Bodičasti plodovi so bili že veliki in temnozeleni.

Poletje se je bližalo svojemu vrhu.

Plodovi kostanja v sosesčini njegovega okna so dozoreli in odpadli. Za njimi se je osulo orumenelo listje, pokrilo kamniti tlak med hišami in se v sunkoviti jezi jesenskih vetrov vrtinčasto dvigalo v zrak in padalo onkraj vrtov v reko.

Kmalu pa so se gole veje, v brezšumnosti zimskih noči, obložile s snegom in zadremale pod njim vse dotlej, ko je zašumel jug in so jih pomladni žarki pričeli buditi v novo rast ...

Pogledu z njegovega okna se je ponujalo nežno zelenje brstičev, kipečih iz vzdramljenih vej.

Bila je pomlad. — —

Že nekaj dni zapored je vstajal ob zori. Delo ga je priganjalo. Vselej se je v kuhinji tiho umil, se vrnil v sobo in se do kraja opravil, potem pa sedel k risanju. Ob osmih je prihajal na gradbišče, dotlej pa je mogel marsikaj pripraviti, kar bi mu pozneje samo jemalo skopo odmerjen čas. Neka mrzličnost je bila v tem hitenju in prizadevanju izkopati se iz ruševinaste dediščine vojne. Prehajala je s človeka na človeka.

Razen tega — prijetnost je bila v svežini pomladnih jutur. In ne mogel bi spati. Bedel bi v postelji in se ukvarjal z vsem, čemur po

vsem tem času ni prišel na kraj: v mali sobici poleg kuhinje sta še vedno bila Verona in mali Karel, ki se je v tem času postavil na noge in pričel govoriti tudi že odraslim razumljive besede. Še vedno sta bila, kot ju je našel. Verona je še vedno pričakovala z njegovih ust ponovitev tistega, kar ji je rekel minulo poletje — da pojde Karel v zavetišče, kar se je hkrati reklo, naj odide tudi ona. In on je vsak dan sproti sklenil, da ji bo to res še enkrat povedal — in vsakikrat spet odložil na drugi dan. Dnevi pa so se iztekali, čas se je obračal — in vse je ostalo pri starem. Pravzaprav si nista od tistega časa povedala ničesar več, le vse več navad se je vsililo v njihovo življenje, da je bilo izreči besede, ki jih je neprestano naklepal, vedno teže. Niti se mu ni zdelo več čudno, da mu je pripravila zajtrk, ko se je zjutraj odpravljaj, postalo samo ob sebi razumljivo, da je prihajal na kosilo in večerjal z njima. Vendar — moral bi se že odločiti, ker vsak dan bo teže. Toda kam naj je rekel njej, naj gre, če bi poslal otroka v zavetišče? V tej stiski bi ne dobila sobe, ki bi bila imena vredna. V sobah razdejanega mesta so se drenjale družine, tudi po dve v eni. Pravzaprav bi morala iti domov, na Slap. Toda tega ni spravil iz sebe. Naj bi še tako izbiral besede, vse bi se slišalo enako: »Poberi se, od koder si se pri-tepla!« ... Tu pa je bila že meja, kjer se je on nehaval. Postati bi moral nekdo drug, da bi to zmožel ... tudi če bi ne vedel, da je vas požgana in da se tudi na pogorišče domačije ni nihče vrnil.

Sonce se je v ozkem pramenu prikradlo na belino papirja, po katerem je ob ravnilu drsel njegov svinčnik. To je bilo kakor tih domenek s svetlobo: ura je bila blizu sedme! Bilo je prijetno, da se ga je nekdo spomnil in se pozanimal zanj: čas bo, da preneha. Ob osmih mora biti na gradbišču. Pa čeprav je bilo to samo sončni pramen luči! ... V gledanju na uro pa je bilo nekaj puščobnega: prav docela samemu sebi je bil prepuščen. In to v domu, ki ga je nekoč z majhnostjo plače tehničnega uradnika pripravil za veliko srečo v dvoje ...

Pri vratih je zaškrobotalo. Kljuka je šklotala, se upogibala in se spet izravnala, dokler se naposled vrata niso odprla. Le za ozko, komaj za prst široko režo. Čez čas pa so se zasukala na tečajih in zazevala, kakor velika brezzoba usta ...

Na pragu je stal Karel. Bos in v sami srajčki, skuštran in z zaspanci v očeh.

»Ni, ni —« je povedal in odmajeval z glavo, da so mu opletali kuštri.

»Koga ni?« je vprašal.

»Mami.«

»Verone ni?«

»Mami ni, ni,« je ponovil Karel.

Verono je od prvega spregovorjenja naprej klical »mami«. Kakor da se je beseda, otroku najpotrebnejša, vzela od nekje iz zraka in jo je moral odtlej neprestano izrekati, če se je solzil ali česa vzradostil, ko se je zbujal in ko je odhajal spat.

»Bo že prišla!«

»Bo.«

»Zdaj pa zapri vrata.«

»Bo,« ponovi Karel, se oprime vrat, se z vso težo svoje drobcenosti upre vanje in jih zaloputne. A tako, da ostane v sobi. Sončni žarek na mizi, kakor da je nekoliko zbledel. Kakor da ga je zasenčila senca gestapovca Štibnerja in mračnost Vandinega izneverjenja. Toda v pogled na otroka ne seže. Sredi sobe stoji samo ena izmed mnogih, mnogih drobnih, čenčavih ljubkosti, ob kakršni se je on vedno rad ustavljal v parku in se odpočival ob njihovi žlubodravi brezskrbnosti. Štibnerjeva senca zato ne more prav do tja, do srede sobe, do srede njegovih misli. A nekje na robu se motovili.

Za Karla je njegova soba nov svet, ki si ga mora ogledati. Kmalu pa se naveliča pogleda na posteljo in na omaro v kotu in odkoraca proti njemu, zapletajoč se v predolgo srajčko.

Oprime se njegovih kolen, stopa na prste in steguje vrat, da bi videl na mizo.

Moral ga je pobožati, pogladiti po čopastih kuštrih. Pravico je imel biti dober z otrokom. S katerimkoli. Toda zaradi te pravice še ni mogel pozabiti tega, kar je bilo med njim in med njegovim očetom. Ne samo zaradi Vande. Zaradi vsega, kar ju je ločilo in razdvajalo — ko je on s svojo in s tolikih bedo zajezoval krvavo reko vojne morije, oni pa priganjal silo, ki je izkopavala nove in nove struge. Usahnile so struge in jez je bil zgrajen. Toda na tiste in na tistega, ki je toliko časa butal ob okrvavljeni jez, ni mogel in ni smel pozabiti. Tudi zaradi Karla ne. Da ne bi odrastel za to, da bi moral giniti pri gradnji jezov ali pri vrtanju novih krvavih izvirov!... Toda nežnost človeškega brstiča ob njem in pomlad, ki se je prelivala skozi okno v sobo, je dovolila, da se je grenko pošalil pred samim seboj, ne da bi poglobil še ne zaceljeno rano:

»No, kaj je — ti Švaba?« ...

Karel ga je vprašujoče pogledal z velikimi očmi, kakor da je razpletal zanj pretežko, a zanimivo uganko:

»Aba? ...« Potem pa se je razveselil in z nekakšno ponosnostjo ponavljal: »Aba — aba!«

Stožilo se mu je. Kakor da se je z močjo svojih moških rok znesel nad malčkom ... pa bi se zavedel nizkotnosti svojih sil, ki jih je uporabil za takšno dejanje. Zasmilil se mu je otrok, čeprav ga je razveselil s tem, kar mu je bil rekel, da je neprestano ponavljal — »Aba — aba!«

Dvignil ga je na kolena in ga poujškal.

In že je bil Karel z obema ročicama med papirji in šestili in svinčniki. Brodil je po njih in bil čisto tiho, komaj da si je upal dihati spričo čudovitosti, ki so se odpirale pred njim in po katerih je smel segati, ne da bi mu kdo branil.

»Karel! Karelček...«

Verona ga je zaskrbljeno klicala iz kuhinje. Dvignil ga je v naročje in ga odnesel k njej. Videl je, da se je začudila. Podal ji ga je in se prisilil k očitku:

»Drugič pa pazi nanj ... da me vsaj pri delu ne bo motil.«

»Samo po mleko sem skočila —.«

Preveč je bil rekel. Povedal je nekaj, česar pravzaprav ni bilo v njem. Tisti »vsaj« je bil odveč.

Ves dan ga je oblepljalo nekaj neprijetnega. Morasta nezadovoljnost s samim seboj je stopala za njim, kamorkoli se je dal.

Obenem, ko je vstopil, se razgledal po baraki, v kateri je bila nameščena tehnična pisarna graditeljev mogočnih lokov novega rečnega mostu, ju je Brane že tudi predstavljal:

»Inženir Drenovec, projektant tiste velikanskosti na jugu, o kateri sem ti pravil — tovariš Bregar!«

Segli so si v roke in posedli po nizkih, v naglici zbitih stolih pred veliko delovno mizo.

»Pravzaprav sva prišla zaradi tebe samega,« je povedal Brane s svojim nenehnim odobrovoljujočim smehljanjem.

Ni ga razumel. »Zaradi mene?«

»Res,« je prikimal inženir. »Ogledal sem si nekaj vaših del — bi se vam hotelo delati z menoj?«

»Tam — na jugu?«

»Da.«

Brane ga je trepnil po rami.

»Gradnja bo najbrž trajala polni dve leti. In — kako bi rekel — pionirsko delo! Kakor nalašč za tebe ... kolikor te poznam. Sprejmeš?«

Zamislil se je. Brane mu prav gotovo ni želel slabo. Inženir Drenovec je bil projektant, ki mu je bil s svojimi delovnimi nazori blizu. Ujemala bi se. In še več je bilo v tem: »Kakor nalašč za tebe ...« je rekel Brane. Slišal je, da to ni veljalo samo delu. Tudi onemu drugemu,

pred čemer je bežal v krogu. Uganil je, da ga je življenje, kakršno je živel, težilo. Sicer — pravičen naj je le ostal — tudi onadva, Verona in Karel, nista živela ob njem zaradi in iz svoje volje. Vetrni vrtinci, ki so še ostali po viharju vojne, so jih znesli vkup. Toda zdaj se mu je ponujala prilika, da se je osvobodi. Prav gotovo bo tako najbolj prav tudi zanju... zanj.

»Morda bi res šel. Premislil bom.«

Inženir je bil videti zadovoljen. Položil mu je roko na ramo in mu prikimal:

»Rad bi — da bi delala skupaj!«

»Premisli in se odloči.« je pritegnil Brane. »Še dva meseca imaš časa.«

»Tokrat pa mi telefonirajte, kako ste se odločili.« Inženir je iztrgal iz beležnice listič in napisal nanj nekaj številčk. »Na tem telefonu me najdete.«

Gledal je za njima, kako sta se oddaljevala proti gradbišču.

»Kakor nalašč zate...«

Brane je imel prav. Razumel je brez besed, kar bi morda komu drugemu brez uspeha dopovedoval tedne in tedne. Pomagati mu je hotel. Sicer pa — časa za premislek dovolj: dva meseca še.

5

Ko je zjutraj odhajal zdoma, je tako kakor skoraj vsakokrat, srečal pismonošo. In prav tako iz navade, kakor si ljudje voščijo dober dan, čeprav ne razmišljajo o pomenu besede, jo jemljejo za eno in kakor vzklik, ga je vprašal:

»Kaj zame?«

»Za vas ne, pač pa...«

»Za dekle?«

»Je, pismo.«

»Prav, prav, kar njej ga dajte...«

Vznemiril se je ob tem, da je Veroni nekdo pisal. Lahko bi bil on sprejel pismo in ji ga sam izročil. Naslov pogosto pove skoraj toliko kot vse pismo. Saj! Kaj pa se ga je to tikalo... kdo ji je pisal. In da bi vohljajal za njenimi pismi? No, človek včasih prihaja na misli, da se res mora vpraševati, od kje so se vzele. Vendar — tikalo se ga je tisto pismo... Kdo drugi naj bi ji pisal, kakor — Vanda!... To pravico pa je imel — da bi bil vsaj znamko pogledal.

Zvečer ni več strpel. Ko so večerjali in sta oba molčala, kar je bilo spričo Karlovega nenehnega žlubodranja manj moreče kakor prav v začetku, ko mali še ni govoril, je odložil vilice in si prižgal cigareto.

»Vam ne prija?« ga je vprašala iz skrbnosti, ki ni bila narejena. Pogledal jo je skozi dim:

»Ali ti Vanda... pogosto piše?«

Zagledala se je vanj z rahlo priprtimi usti, da je bilo skoraj videti čvrsto belino zob.

»Včasih. Zaradi malega, veste. A zdaj mi že dolgo ni nič pisala.«

Utajila mi je pismo, je pomislil. Kdove — iz obzirnosti ali zakaj? Naglas pa jo je vprašal, kar je mogel ravnodušno:

»Kako... ji gre?«

»Ne preveč dobro. A piše, da mi bo poslala denar za Karla... in pozneje tudi toliko, da ga pošljem za njo.«

Skušal se je dokopati do resnice: in bil je prepričan, da se ne moti o tem, kar so govorile njene oči, v nasprotju z besedami: ali v to, da bi res poslala ponj, sama ni verjela, ali pa Vanda o tem sploh pisala ni.

»Za njo? Kje pa je?«

»Nazadnje mi je pisala s poti. V Argentino se je izselila.«

»Izselila? Sama —?«

Verona je bila v nerodni zadregi, ki je ni znala skriti: po nerodnosti je povedala nekaj, česar bržčas ni imela namena.

»Saj ne vem natanko...« je pohitela. »A zdi se mi, da si z njim nista več dobra... Da sta šla vsaksebi!«

»Tako?«

Zamisliti se je moral nad tem, kako je izrekel tisti »tako«: res povsem ravnodušno, zgolj ugotavljajoče. In v resnici tudi občutil ni drugače. Zavedel se je, kako je bilo z njim, se rahlo začudil nad to novo resnico o sebi, hkrati pa občutil olajšanje: Vanda je nezaznavno vse bolj in bolj utanjala za obronki spominov, ki jim ni bilo sojeno, da bi se še vračali pogosto in v velikih valovih, čeprav je stal njen otrok sredi njegovega življenja in so se njegove misli vse bolj in bolj pletle okrog njega in je bilo v njih vse manj in manj senc tistega, ki ga je spočel, in Vandine krivde, brez katere bi ne bil rojen. Življenje je preraščalo minulo, hkrati pa priklicavalo nekaj novega, še ne povsem razumljivega, a vendar vse močnejšega.

»Saj ko bo poslala... se vam bom oddolžila... ko že toliko časa skrbite zanj... in zame —.«

Zazdel se mu je podobna velikemu, nekoliko zmedenu otroku, ki ni prav vedel, kaj je govoril, in mu zaradi tega tudi ni bilo mogoče zameriti nerodnosti.

»Pa menda ne — z njenim denarjem?« jo je mirno vprašal in ji pogledal v oči.

»Nisem tako mislila...«

»Če si ostala tukaj... no, nekdo mi pač mora gospodinjiti, ali ne? Bot sva.«

»Pa zaradi malega, mislim —.«

»On je tvoja skrb — ne moja.«

»Že tolikokrat sem vam hotela reči...«

»No, kaj?«...

»Za vas sploh ni vedela... da še živite.«

»Glej, glej!«

»Pravila mi je, da ste odšli neke noči. Nič, zakaj.«

»Ona je že vedela — zakaj!«

»In da so vas in vse tiste zalotili... in do zadnjega pobili.«

»Do zadnjega? Ne. Pet nas je ostalo. Pretolkli smo se na drugo stran, ki je bila pod Italijani.«

»Zakaj pa ji potem... niste pisali?«

»Bil sem v ječi. Leto dni. Italijanom sem bil sumljiv. Zaprtega pa so me imeli pod izmišljenim imenom. Nisem mogel pisati.«

»Pa bi se oglasili vsaj potem, ko ste prišli iz ječe.«

»Takrat... je bilo prepozno. Zvedel sem že... zanjo in za Štibnerja.«

Vdano je vzdihnila:

»Kdo naj bi se bil spoznal v tej zmedi... kakršna je bila vojna.

Jaz ne. Res ne —.«

V očeh so ji zaigrale solze.

»Mami...« jo je poklical Karel in se lovil za rob njenega krila.

»Pojdi, Karelček. Spančkat greva.«

Prijela ga je za roko in odšla z njim v sobo.

4

Posel, zaradi katerega je bil z jutranjim vlakom pripotoval sem visoko gori pod Alpe, v trušč plavžev in hreščečih žerjavov, je bil opravil. Do prihodnjega vlaka pa je imel še polni dve uri časa.

Razhodil bi se po železni dolini, toda pričenjalo je lažno pršeti, pa je stopil v gostilno, naročil četrta vina in se zatopil v branje časnika: ko je predjal list, se mu je zdelo, da je opazil izza mize v sosednjem kotu znan obraz. Širok, močan, brkat obraz. V bežnosti trenutka, ko je

brskal po spominu, kje je že bil srečal takšnega človeka, pa se mu je oni tudi že nasmejal, vstajal in prihajal k njemu.

Tudi sam se je nasmehnil.

»Poznava se?«

»Bi rekel —,« se je brkati obraz razlezel v režanje, »— če ste vi... če si ti še tisti Ivo Bregar, ki je komandiral brigadi, sem jaz prav tako še zmeraj miner Lovro...«

»O! Res! Tak sedi no! Tu živiš?«

»Ne. Opravek sem imel.« Hrupno je primaknil stol k mizi in sedel.

»Kje pa delaš?«

»V sindikatu. Organizacija. Drobnarije, za katere menda drugim ni, pa so jih meni obesili. Vajen sem že tega,« se je smejal. »Se še spominjaš otrok, ki so jih nama naprtili?«

»Seveda. Kaj bi se ne — ptički, kaj? Dobro sta opravila!... Pa tvoj prijatelj, kje je, kako se ima?«

Lovro se je zresnil.

»Kako se ima? Nikakor... če misliš Daneta.«

»Njega, kajpak!«

»Marca — prav pred koncem — sem ga pokopal.«

»Padel? ...«

»Ja in ne. Čudno je bilo. Takšen fant, kakor narejen za življenje, pa je moral...«

»Nesreča?«

»Mladost — ali pa vrag sigavedi kaj! Zvedeli smo za velik transport municije in orožja in se domenili, da ga poženemo v zrak. Takrat se je že dalo prima minirati! Imeli smo tisto električno — samo pritisnil si, pa je bilo! In Dane si je vtepel v glavo, da mora hkrati pognati ves transport. ‚Če ga samo vržemo s tira — bo figa,‘ je trmoglavil. ‚Podložili bomo tu in tam,‘ je razlagal. Prav, sem si mislil. On je bil takrat za komandirja, kaj bi mu ugovarjal. Opozoril sem ga pa še malo prej — fant, nevarno bo! Ne hodi hudiču pod zob... Sam je nameraval sprožiti. Od blizu. Kaj bi rekel — kakšnih — no, preblizu pač! Ni si dal dopovedati. ‚To je municije za en teden fronte!‘ je silil po svoje, kot je imel navado govoriti. ‚Veš, kaj se to pravi?‘... Nas je poslal višje v hrib — sam pa je počakal... in tudi res pritisnil na tistega zlodja —«

»Eksplozija ga je?«

»Niti ne!... Košček železa —« pokazal je z zaokroženim prstom — »takšnale drobna reč, ki se je odtrgala kdove s katerega konca vlaka, ga je zadela. Naravnost v glavo. Bil je že mrtev, ko smo prišli do njega. Škoda. Takšen fant! Brihten. Zdaj bi lahko kaj študiral. Posebno, ker

sem jaz pri sindikatu. Bi ga že kam zrinil. Kaj vse je znal in vedel... Hudič je, no!»

Bregar je čutil, da je možaku ob spominu na vojnega tovariša težko in je hotel obrniti pogovor na lažjo plat:

»Kaj pa ptički?... Pozneje nisi več slišal zanje?«

»Kako da ne! Veš, da me je zanimalo, kako je z njimi! Poizvedoval sem nekaj tednov. Povsod, kjer so le utegnili kaj vedeti.«

»In?«

»Miran je dočakal mater, Ljuba — oba.«

»A mali, Peter?«

»Hm...! Tistega si mi obesil menda za vse življenje.«

»Kako?«

»Pri meni je. Za svojega ga imam.«

»Je res?«

»Zmislil si menda ne bom česa takšnega!... Našel sem ga v nekem otroškem domu. Navezal sem se takrat na poba, pa mi ni dalo miru. Rekel sem ženi — ja, oženil sem se zdaj, po vojni šele, da bi ne mislil, da sem te hotel naplahtati takrat, ko sem ti rekel, samski sem — za svojega ga bova vzela. Ona pa: ‚Čisto tujega otroka?‘ Kako tujega? sem jo vprašal. In sploh: saj če bi imel svoje, bi ga ne bilo treba šele delati za svojega, ali ne? Ženske imajo pač svojo pamet. ‚Kaj pa veva o njem — lahko da je sploh kakšnemu belemu ostal, ali pa Nemcem!‘ Sema, sem ji rekel. In tudi če bi bilo res? Se bomo z otroki vojskovali, ali kako? Naj je, kogar je — tu je. Kaj pa more otrok za to, kdo ga je pripravil na svet!«

Zmajal je z glavo:

»Pa saj Peter...«

»Seveda.« mu je segel takoj v besedo. »Saj sva zvedela že kakšen mesec nato: nezakonski je bil. Mater so mu ugonobili nekje v lagerju. Ampak zdaj je pob, da ga vidiš! Jeseni bo šel že v šolo. Ga izpijeva kozarec na srečanje? Jaz povabim!«

5

Nad mesto je padal prvi mrak.

Že ko je izstopal iz vlaka, je vel močan veter; a ni še dosegel konca glavne ulice, ko se je vtil tudi dež. Pohitel je, da bi pred največjo močo prišel domov. Zadnji del poti, skozi ulico, je skoraj pretekel.

Zasopljen je skočil v vežo, otreselel dežno mokroto s sebe in že stopil proti stopnicam, ko ga je pritegnila razburjenost govornice, ki se je

oglašala iz cestarjevega stanovanja. Veronin glas je razločil. Zdelo se mu je, da je govorila skozi jok.

Popadel ga je nemir, ki mu ni bil kos z mislijo o čemerkoli. Nemir, ki ni dopustil razmisliti in poiskati vzroka, ki ga je bil spočel.

Preskočil je pet, šest stopnic, ki so držale k prizemnemu stanovanju, potrkal in vstopil.

Zagledal je vse hkrati: cestarjev večno čemerni pogled, živost krentenj njegove žene, molčeče strmljenje njunih treh fantičev in Veronin objokani obraz.

»Kaj je?«

»Karlček se je izgubil...« pojasni Verona.

»Pri nas je bil tačas, ko je šla nakupovat...« hiti cestarjeva žena.

»A toliko, da sem obrnila hrbet — že ga ni bilo.«

Cestarju je bilo videti, da ga je nevoljilo hlastno pripovedovanje in jok žensk. Čutil se je dolžnega, da je posegel v zmedo.

»Čudno, res — in vse smo že pretaknili, pa ga nikjer ni...« — —

Veter mu je nosil v obraz in v život močne curke mrzle deževnice. Kakor da se je košček zime prikradel v brstečo pomlad. Stal je sredi dvorišča in klical v šumenje reke in dežja.

»Karel!« ...

Nič. Molk. Samo pljusk dežja.

Da ni šel... k reki? Misel je bila ostra. Pognala ga je z dvorišča v ozko uličico med zelenjadnimi vrtiči, ki je držala navzdol, proti reki.

Šumenje narasle reke je hlastnilo po njem s strahom, kakršnega dotlej ni poznal. Kakor da ga je reka vlekla k sebi, naj bi zabredel vanjo, kot da je bilo v njeni kalni naraslosti tisto, kar je iskal.

»Karel!«

Kratek čas je poslušal v veter, potem pa se na slepo pognal navzdol po rečnem bregu. Se je zmotil? So ga mar varali čuti? Ni slaboten glas spet poklical? Tedaj mu je sunek vetra prinesel razločnejši klic: »Aba!« ...

Nekaj korakov proč se je sklanjalo nad vodo krivenčasto drevo. Zazdelo se mu je, da je vedel vse. In ko je pritekel do drevesa, je sprevidel, da se ni motil.

Za deblo drevesa priklenjenemu čolnu se je ob zaganjanju narasle vode odmotala veriga, da se je pozibaval na valovih dober skok daleč od obrežja. In v čolnu se je tiščal Karel in pravkar spet poklical — »Aba!« ...

Zabredel je v vodo, zgrabil verigo, povlekel čoln k sebi in dvignil otroka iz njega.

Ko je hitel z njim proti hiši, je čutil mokroto njegove obleke in majhnost njegove postavitve, kakor trepetanje nedorasle ptice. Nekaj, kakor bojazen, da so bile njegove roke premočne za nebogljenost, ki jo je nosil, ga je obšlo. Bilo je toplo, nekoliko drhtavo čustvo brez misli.

»Našli ste ga?«

»Kje?«

»Saj je čisto premočen. « je vzdrhtela Verona in mu ga hotela vzeti iz naročja.

»Ne, ne...« se je pobranil Karel in se oklenil njegovega vratu.

»Moj, moj aba...«

Ni mu bilo mar vprašanj, s katerimi so silili vanj. Tiha bojazen je bila v njem, da bi prešlo, kar je občutil vso pot, ko se je mali Karel stiskal k njemu. Bilo je nekaj novega, ne do kraja dognanega, a tako, kakor da se je izpolnjevalo nekaj davno, samó globoko v sebi želenega.

Ni mu bilo mar, da so stali ljudje iz sosednjih stanovanj na stopnicah in da so bili njihovi pogledi uprti vanj. Kakor da je bil sam z njim, ki mu je slonel na rami in venomer ponavljal — »Moj, moj« — tako mu je bilo zdaj, ko je preživel misel, da bi morali iskati Karla šele, ko bi se unesla voda, ki bi ga naplavila kdove kje, izpolnjuje vse njegovo bitje radostnost resničnosti, da ga varno drži v rokah in da Karel ve, kako varne so njegove roke, ker bi sicer ne ponavljal venomer —

»Aba, moj aba...«

Drugo noč je že bedel ob njem in Verona z njim, a utrujen ni bil; ves čas ga je budila nenavadnost vsega, karkoli je storil — se presedel ali vstal ali se sprehodil po sobi. V vsem je bilo tisto — da je bil v njuni sobi. Kakor da je po dolgem, dolgem času stopil v svet, v katerem se je čutil še malce tujega in neokretnega, a bi ne hotel več iz njega. Je Verona slutila, kaj se je godilo v njem? Je vedela, da je bila v tem svetu tudi ona in da se je izpolnil čas, ko si je to nehal tajiti, in da je tako, kot da nikdar ni bilo drugače. Ne, ni bilo samo tisto, kar je utegnila pomisliti — da se je moškemu v njem zahotelo ne le bivanja v njuni sobi, kamor mu je Karlova bolezen odprla pot, marveč tudi njene postelje. Da, tudi to je bilo. A želel si je z njo tudi jutro, ki bi prišla za nočmi, preživetimi ob toploti njenega telesa! Da bi se pomenil z njo o vsem, kar je zadevalo njuno življenje, in tako, kakor se je bila navajena pogovarjati ona. Ne bi hotel drugačne. Kakršna je bila, bi dopolnjevala njegovo življenje.

Pozvonilo je.

Šla je odpirat.

Zdravnik je bil.

»Kako je?« je nestrpno vprašal, ko je pregledal Karla.

»Bolje. Ne bo pljučnica. In tudi ... če bi se zgodilo —« Zdravnik ju je pogledal in se jima bodrilno nasmehnil, »saj sta oba močna. Menda je mali kaj moči podedoval, ali ne?«

Ni ju poznal. Za moža in ženo ju je imel. Videl je, kako je Verona povabila pogled ... in se zbal, da iz bojazni, ker je utegnil on misliti, da se je pri zdravniku, katerega je šla iskat, vedla tako, kakor da sta bila zakonca. Ne, ne imej tega strahu, Verona! In če ljudje še vedno menijo, da more življenje dveh resnično združiti šele papir in kaplja črnila, ki potrdi njuno odločitev — ji je bil pripravljen dati tudi tisti papir. Ne, ne hotel bi več stopiti iz sveta, v katerem je bilo vse iznenačeno tako preprosto in nezamotano, kot njena skrb za Karla in odmev prostodušnega modrijanstva brkatega Lovra: Naj je, kogar je — tu je. Kaj pa more otrok za to, kdo ga je spravil na svet! Se bomo z otroki vojskovali? ... Ne, ne bomo se. Ker smo se bili zanje.

6

Hitro je stopal proti domu.

Preprostost tega, kar se je zdelo še nedavno tako zamotano in ubijajoče, se je z vsako mislijo bolj razgrinjala pred njim in v njem. In odkar je pred dobro uro govoril z inženirjem, je bilo v vsem še več jasnine in odrešujoče sproščenosti. Kakor da je bil vstal po dolgi bolezni in čutil, kako so se mu spet pretakale sile v krvi.

»Odločili ste se?« ga je vprašal inženir.

»Sem. Z vami grem na jug.«

»Veseli sem tega, tovariš Bregar. Res vesel.«

»Samo ...« Razločno se je slišal, kako je zategnil in potem kratek čas pomolčal, preden je povedal do kraja: »Bo mogoče najti stanovanje tudi za troje ljudi?«

Dvignil je obrvi in ga pozorno pogledal, potem pa se mu nasmehnil, ne da bi ga bil kaj vprašal:

»Bo. Mislite si — kakor da ste že v njem.«

»Hvala.«

»In bi res bili pripravljeni odpovati že danes?«

»Res.«

»Vaši pa morejo priti že nekaj dni za vami. Ja?«

»Prav. Ravnal se bom po tem.«

In še zmeraj mu je ležalo v sluhu, kako brez vsakršnega zatikanja je inženir izrekel — »vaši«.

Kaj bo storila Verona, kako ga bo pogledala, ko ji bo tako iznenada pokazal novo pot, ki jo je bržčas prav na tihem želela tudi sama, pa se je zdrznila že ob misli sami. Kako smešno je bilo, če je pomislil — da ga bo odslej tikala. Tako čudno sta se navadila, da jo je on tikal od prve ure in ona njega vikala vse dotlej. Tudi v tem je bilo del neučakanosti, ki mu je spešila stopinje proti domu.

Pri cestarjevih je potrkalo. Močno in odločno,

Njej se je pretrgala prepirljivost besedovanja nad možem, ki je sedel na robu postelje in zlagoma lupil jabolko, kakor da se ni tikalo njega, kar je rohnelo iz nje.

»Naprej!« je rekla ona in se začudila, ko je videla, da se je Bregar prestopil čez prag.

»Dober dan — prepirata se?« ju je vprašal.

Nič čudnega ni bilo v vprašanju, a zanj, kakršnega sta poznala, le dokaj nenavadno.

»A, ne!« je odvrnil cestar. »Žena se pogovarja z mano.«

Vzela je resno in vzkipela:

»Glejte — dan za dnem hodi okrog zaradi stanovanja, pa se vrne vselej le z drugačnim izgovorom. Najprej so bili zbombardiranci, potem izseljenci in ...«

»Prav zaradi tega sem se oglasil,« jo je prekinil.

»Zaradi — stanovanja? Vi?«

»Jaz grem,« je povedal in ji videl na obrazu, da je pričevala slutiti, zakaj je prišel, a da si tega skoraj ni upala verjeti. »Moje stanovanje bo prosto. Že čez nekaj dni. In če vama je prav ... se lahko preselite.«

»V vaše ... stanovanje? Resno mislite?«

Pritrdil ji je in ju pustil sama. Nasmehnilo se mu je, ko je še na stopnice slišal prodirljivost njenega glasu, ko je kipela nad cestarjem:

»Ti nisem vedno rekla — če bo kdo preskrbel stanovanje, ga bom jaz!« ...

Po stopnišču pa se mu ni dalo več hiteti. Korak je sam od sebe postajal počasnejši: Kako naj začne? Kako naj ji pove, da se je odločil strniti njunji poti v eno ... ki jo bosta izhodila tudi malemu Karlu, da bo zložneje stopal v življenje?

Ko se je zavedel, da je spet stal med podboji kuhinjskih vrat, tako, kakor takrat, ob vrnitvi, ko jo je presenetil pri kopanju Karla, se je moral spomniti tedanjega občutja: da je bil v okviru čudne slike,

v kateri se je bržčas zdel velik in močan in grozeč. Zdaj pa mu je bilo, kakor da je bil vse manjši in šibkejši in da so se mu majala tla pod nogami, tako kakor ob hoji po brvi, kjer še niso bili popravili mostu.

Za mizo na stolu, kjer je bil on premolčal toliko kosil in večerij, je sedel visok, zastaven fant in pozibaval Karla na kolenih. Verona, naslonjena ob rob štedilnika, ju je motrila s tihim zadovoljstvom v očeh, kakršnega dotlej še ni videl pri njej. Ko pa sta začutila njegovo prisotnost, sta se oba hkrati zazrla vanj.

Fant je vstal izza mize, pogledal Verono in potem spet njega, in zganil z roko, kot da mu jo je hotel kar od tam, ne da bi se bil prestopil, pomoliti v pozdrav. Smehljaj se je.

»To je Franjo,« je povedala Verona in obraz ji je zalila rdečica. »Pome je prišel.«

Vse je povedala — in vendar ničesar. Toda zdi se, da ga ni hotela pustiti zvezanega v negotovosti.

»Veste... S Franjom sva bila že od nekdaj v besedi. Pravzaprav že kar najini stari. Ne, Franjo?«

»Je, je — tako je. Le da je vojna vse zmedla. In jaz sem bil do pred kratkim še vojak. Na meji, veste. Zdaj pa je že čas, da se vzameva, ali ne?« Zasmel se je glasno in močno, kot je bil sam velik in močan.

Že vse predolgo je stal med vrati. Utegnila bi celo zašlutiti, da mu ni bilo vse prav.

Šel je do fanta in mu segel v roko.

»Bom jaz prvi — ki vama voščim srečo?«

Fant je stresel ponujeno desnico in se spet široko zasmel.

»Prvi, prvi. In kar prav je tako! Z Verono vama veliko dolgujeva — kam naj bi šla, preden sem se vrnil? Še za moške roke je sprva težko na pogorišču. A zdaj bo že šlo! V dvojce še laže!«

Sedla sta.

Verona pa je nehala ropotati s posodo na štedilniku, kamor se je bila prej obrnila, kakor bi se bila zatekla v zavetje pred zadrego zaradi njega in zaradi Franja in zaradi sebe.

»Veste, s Franjom sva se že v pismu domenila... da pojde Karlček z nama. Franjo ima tako rad otroke. Jaz pa sem tako in tako njegova mala teta, ali ne?«

»Sem za to, seveda sem. Zakaj ne!« Vstal je in segel v kot, kjer je ležal zajeten nahrbtnik. Razvezal ga je in potegnil pletenko iz njega.

»Malo domačega sem vam prinesel. Že zaradi tega, ker ste bili res tako dobri z Verono.« je ponovil prejšnje. »Vsakikrat mi je pisala. Boste?«

Verona je postavila kozarce prednju.

Moral se je spomniti, da so prav iz teh kozarcev pili na njegovi poroki z Vando. Zdaj spomin nanjo ni več bolel in ne odmeval. Le ko se je dotaknil kozarca, ga je zazebló.

Karel se je prismukal do njega in se mu vzpenjal v naročje.

»Boš povedal pravljico, Aba?«

»Danes ne vem nobene... prav nobene pravljice, Karel. Jutri.«

Tedaj šele je videl, da je bila Verona že pripravljena na pot. In Franjo je mencial, kakor navadno ljudje, ki se jim mudi, pa se boje zamere, če bi prekmalu odšli.

»Pojedli bomo še, ali ne?« je rekla Verona.

Ono drugo — potem bomo pa takoj šli — je povedala že s prvim, je pomislil. Kako se ji je mudilo! In torej tisto pismo, ali tista pisma, ki jih je dobivala, res že dolgo niso bila Vandina in ni lagala. Franjo ji je pisal. In pravico ji je imel pisati pisma in ona njemu, saj sta bila že od nekdanj v besedi, kakor sta mu povedala.

Ni se hotel odreči temu, da bi ne gledal za njimi, ko so odhajali.

Franjo je bil toliko večji od nje in Karel med njima se je zdel še drobnejši kakor sicer. Slišal je, kako je spraševal, ko so se oddaljevali.

»Aba ne gre z nami?«

»Obiskat nas bo prišel,« mu je zatrdila Verona.

»Kdaj, mami, bo prišel?«

Franjo pa mu je vpadel v besedo:

»Imaš rad konje?«

»O, ja!«

»Pri nas boš imel dva konja.«

»Slišiš, mami? Dva!«

Potem je vzela ulica njihove glasove in kmalu jih tudi pogled ni več dosegel. Odšli so iz ulice in iz njegovega življenja.

Kako je že rekel takrat Brane?... Življenje se včasih tako čudno poigra s človekom — ko misli, da ga najbolj trdno drži v rokah, pa mimo vsega splete zgodbo, ki se je je najmanj nadejal...

Res, se je zamislil. Kakšne zgodbe je spletalo življenje! In koliko! S koncem ene je začevalo drugo... Vse so naše, ker jih brez nas ne bi moglo biti, a vendar vsak nima pravice do vsake.

Zdelo se mu je, da je slišal odmev ropota in glasnosti pogovora iz cestarjevega stanovanja. Morda so se že pripravljali na selitev. In že jutri bodo prerivali omare iz kota v kot te sobe, kakor bi si pomerjali novo življenje...

Odtrgal se je od okna in pogledal na uro.

Moral je pohiteti. Njegov vlak je odhajal že čez pol ure.